

Innspill til Grønn omstilling – hvordan endres kompetansebehovene i arbeidslivet?

Til: Kompetansebehovsutvalget

Fra: Nasjonalt fagråd for tekniske fagskoleutdanninger, NFTF

Leder: Ole Kristian Thoresen, oletho@viken.no

Nestleder: Frode Janborg, frja@flt.no

Sekretariat, HK-dir: kjersti.kvale@hkdir.no

Dato: 14.04.23

Sentrale kompetanseutfordringer knyttet til grønn omstilling, bærekraft og ESG¹ favoriserer behovet for høyere yrkesfaglig utdanning (HYU).

Introduksjon: Forhold som særlig påkaller behovet for høyere yrkesfaglig utd. (HYU)

OMFANG:

Bærekraftsutfordringen treffer «alle hjørner» av bedriften eller organisasjonen du jobber i samtidig, og påkaller kompetansebehov som må oppgraderes og «dekkes»:

- *Rekruttering og attrahering*: Du kan ikke lenger regne med å tiltrekke deg nye ansatte om du ikke har et forhold til bærekraft og ESG. Dermed kreves annen kompetanse for å fremstå attraktiv nå enn før.
- *Kommunikasjon og markedsføring*: Du kan ikke lenger fremstå som ansvarlig uten å ha et forhold til bærekraft og ESG. Det krever annen kompetanse og andre ferdigheter enn før.
- *Rapportering og reguleringer – Nye krav*: Det krever annen kompetanse og andre ferdigheter for å kunne rapportere og oppfylle nye krav til dokumentasjon.
- *Strategi og navigerende ledelse*: Endring av forretningsmodellen i tråd med ny etterspørsel og endringer i markedene forutsetter også at du har nødvendig kompetanse til å henge med.
- *Operativ ledelse*: Det krever kompetanse, kunnskaper og forståelse å bygge en kultur som er egnet til å få folk/ ansatte med på endringen og innstille seg på omstilling og ny hverdag
- *FoU og materialer*: Ønsket om å gi egne produkter, varer eller tjenester endrede egenskaper, tilsier kompetanseoppgradering om bedre utnyttelse av materialer, hva som er mulig mv.
- *Teknologi, logistikk, organisering av arbeidet, digitalisering, økonomi/ administrasjon/ budsjett/ regnskap*: Andre måter å produsere på krever annen og ny kompetanse enn det du har i dag.

HASTIGHET:

Trykket på å foreta omstillingen og kompetanseoppgraderingen som følger i kjølvannet av at det går forte enn før. Det er særlig tre årsaker til det:

- *Krav fra myndigheter*: Man får ikke lenger lov til å drive som før, eller må regne med endringer som rammer driften innen kort tid! Dermed må man omstille og trenger den nye kompetansen raskt.
- *Krav fra finansmiljøene*: Du må omstille når du ikke lenger får lån og finansieringsbetingelser til å leve med når du skal ny- eller re- investere i gamle løsninger og forretningsmodeller som nå anses som uakseptable og belastende. Dermed må du omstille og trenger den nye kompetansen raskt.
- *Krav fra kundene*: Etterspørselen og markedene forsvinner i takt med at image og ryktet forvirrer uten ny kompetanse om hvordan gjøre ting annerledes og mer i tråd med bærekraftige forventninger. Dermed må du omstille og trenger den nye kompetansen raskt.

---

¹ Environmental and social governance

En PRAKTISK ORIENTERT utfordring:

Omstilling, uansett om den er «grønn» eller har en annen farge, handler om behovet for å utføre ting på nye og andre måter enn før. Og aller helst med samme eller mindre arbeidskraft enn før. Ny kompetanse må kunne anvendes – og anvendes raskt!

Det er da kompetanseoppgraderingen gir mest «bang for the bucks»: Både for studenten og for bedriften der studenten skal finne sitt arbeid. Ergo trenger vi nå mange flere kandidater med direkte anvendbar kompetanse på avansert nivå. Flere av dem som er klare til å gå rett ut i verdiskapende tjeneste fra dag én etter endt skolegang. Kandidater som har tilegnet seg høyere yrkesfaglig kompetanse behøver ikke å «introduseres» som del av langvarige «mentorprogram for onboarding»! – De kan begynne å jobbe med en gang. Derfor skal vi satse spesielt på å legge forholdene til rette for å utdanne flere slike.

Svar på spesifiserte spørsmål fra KBU

1: Hva er de viktigste bidragene fra fagskolesektoren for grønn omstilling i dag?

Det faktum at fagskoleutdannede kan starte å arbeide uten ytterligere opplæring må nevnes særskilt. Det er fagarbeidere, spesialister og ingeniører som i stor grad driver det grønne skiftet. Det er de som utfører jobbene. Fagskolene sikrer at alle disse har evnen til å drive utvikling og innovasjon i for eksempel produksjonssystemer og byggeprosesser for å sikre effektivisering og smartere løsninger. Dagens kompetansepolicy for høyere utdanning bygger ikke på et kunnskapssyn som forener ulike læringsutbytter, men fortsetter med å segregere dem. Praksisnær og erfaringsbasert kompetanse på *høyere nivå* spiller en mye viktigere rolle i det grønne skiftet enn det som virker å være allment kjent.

Fagskolene leverer kandidater med rett kompetanse til rett tid, enten i form av primærutdanning eller som EVU tilbud til alt fra fagarbeidere til ingeniører og ledelse. Fordelene med korte tilpassede utdanningsløp i kombinasjon med stor og etterspurt arbeidslivsrelevans er mer åpenbar enn noen gang: Samfunnet vil jo bruke *mye* mindre penger på en plass i HYU kontra en UH-plass når man tenker på hva man får tilbake.

Målt i verdiskaping, individuell mulighet for å få relevant arbeid, «employabilitet» og «Bang for the bucks» pr. investert utdanningskrone er det ingen tvil: Høy arbeidsrelevans i kombinasjon med korte læringsløp som tilfredsstiller behovet for rask omstilling er det vi trenger mer av!

2: Hva vurderer dere som de viktigste hindringene og mulighetene for at fagskolesektoren kan bidra best mulig til grønn omstilling (i arbeidslivet)

Uansett om fargen er grønn eller ikke – handler omstilling om å forbedre og optimalisere produksjonsprosesser, samhandlingsmønstre og ta i bruk ny teknologi. Dette skjer hovedsakelig som praksisnære og inkrementelle forbedringer i små steg av gangen. Ergo er det *dette* som sikrer utvikling i sysselsetting og verdiskaping i mye større grad enn det vi kjenner som forskningsbasert utvikling.

Denne virkeligheten er ikke reflektert når det kommer til dimensjonering innenfor høyere utdanning. Erfaringsbasert DUI- innovasjon (inkrementell prosess- innovering og kontinuerlig forbedring) er mye

viktigere for å forklare utviklings- og omstillingsevne enn forskningsbasert STI- innovasjon (Science, Technology and Innovation). Dersom dette skulle vært reflektert i dagens system, ville interessen for det praksisnære og erfaringsbaserte vært løftet mye høyere enn i dag. I dage påses det på med stadig mer av det forskningsbaserte, noe som paradoksalt nok *svækker* vår verdensledende evne til å;

- *Gjøre det stadig lettere å ta i bruk avansert teknologi som fører til mer komplekse produksjonsmetoder*
- *Sikre enda høyere kvalitet direkte i produksjonsprosessen, og ikke etterpå*
- *Gjøre det mulig å holde frem med flate strukturer, med færre (fordyrende) mellomledere*
- *Gjøre det mulig å øke utnyttelsesgrad av maskiner og utstyr gjennom forebyggende vedlikehold*

Ny forskning (Fafo- rapport 2021: 30) som dokumenterer praksisnær og erfaringsbasert kompetanses betydning for nødvendig innovasjon tillegges ikke nok vekt når dimensjonering i høyere utdanning diskuteres. NHOs kompetansebarometer tydeliggjør dette for 9. gang på rad i 2023; 6 av 10 bedrifter sier de mangler denne type kompetanse.

Viktigste hindringer for at fagskolesektoren kan bidra best til grønn omstilling er:

- **Svakheter ved finansieringssystemet:** så mye som 4 av 10 kroner for å finansiere en studieplass må sikres som lokalpolitiske kompromissløsninger, i konkurranse med midler til lekeplasser, sykehjem og kulturtilbud i fylket.

Dagens finansieringssystem er uoversiktlig og er sammensatt av flere komponenter;

- Statlige tilskudd til fylkeskommunene som de ulike fagskolene i fylket kan søke på.
- Frie midler som fylkeskommunen kan dele ut. Her varierer det mye i hva de ulike fylkeskommunene beslutter å dele ut.
- Prosjektmidler som HK-dir deler ut.
- Studentbetaling.

I tillegg har stykkprisfinansieringen en sats som ikke fullfinansierer en studieplass. Dette gjør at fagskolene er helt avhengig av frie midler fra fylkeskommunen, og i mange tilfeller studentbetaling.

Mye av utviklingen av nye studier skjer gjennom prosjektmidler som HK-dir deler ut. Disse har en tidsbegrenset tidsramme, noe som gjør det utfordrende med videre finansiering av disse studiene etter at prosjektet er ferdigstilt.

Samlet sett gjør dette at den finansielle situasjonen i fagskolesektoren er preget av uforutsigbarhet og usikkerhet, som igjen er en hindrende faktor for kvalitetsutvikling i sektoren som det er en tverrpolitisk enighet om.

- **NKR er ikke åpent for HYU på nivå 6,7 og 8:** gjør det m.a.o. umulig å likestille og likebehandle samfunnsnyttene av akademisk og forskningsbasert dybdespesialisering med verdien av praksisnær og erfaringsbasert dybdespesialisering (til tross for at det kan ødelegge for vår unike kultur for samhandling i arbeidslivet på sikt)

- **Ant. studieplasser relevant for kompetansebehovet i industri og næringsliv er for få.** Skjevhetene i «satsing» når det gjelder strukturering av off. finansiering og ant. studieplasser:
  - * NOK 42 milliarder til UH mot ca 1 milliard til fagskole.
  - * 300.000+ studieplasser i akademisk høyere utdanning mot knappe 27.000 i høyere yrkesfaglig utdanning.
- **For lite fokus** på ajourhold etter gjennomført utdanning: For mange ressurser og for mye av oppmerksomheten er i dag innrettet mot grunnutdanning. Det mangler på tilbud om komplettering, fornyelse og ajourføring av tidligere og nå utdatert utdanning.

Holdbarhetsdatoen på ny kunnskap er nå mye kortere enn før, kanskje så kort som 5 år.

Oppgradering og ajourhold av egen kompetanse handler primært om å henge med på læringstrykket som følger av mange år med kompetansespolet innenfor norsk modell – ikke ønsket om å endre stilling, arbeidssted eller ta hensyn til egen karriere.

Legger man ikke større vekt på behovet for korte moduler og Learning on demand (LOD) for deler av høyere utdanning vil man miste kontakten og relevans ut mot en innovasjonsfront i næringslivet som beveger seg mye raskere enn academia er vant med. Kompetanseoppgradering for *øyeblikkelig anvendbarhet* er mye viktigere enn akkumulering av formelle grader og mange studiepoeng. I næringslivet er det ikke mange som har tid til avbrekk fra arbeidshverdagen for å studere på campus i årevis.

Behovet for EVU, kontakt med en erfaringsbasert og praksisnær innovasjonsfront og LOD må og vil bli nødvendige prinsipper i flere sammenhenger – også på feltet høyere (akademisk og yrkesfaglig) utdanning. Dette øker samtidig behovet for alternativ pedagogikk og didaktisk kunnskap i høyere utdanning. Flere må kunne benytte arbeidsplassen og egne arbeidsoppgaver som omdreiningspunkt for kompetanseoppgraderingen.

Dette er spesielt relevant når det gjelder kompetanseutfordringer utløst av behovet for mer bærekraft og grønn omstilling. Det er nettopp Fagskolen – som arbeidslivets skole – som vil og kan være den riktige hesten å satse på for å få stimulert til utvikling og tilbud av faglige alumni- løsninger.

Viktigste muligheter å videreutvikle for at fagskolesektoren kan bidra best til grønn omstilling er:

Flere voksne og mindre enheter.

Med nødvendigheten av å tilrettelegge for stadig mer akademisk og høyere yrkesfaglig dybdespesialisering, kommer også utfordringer om å henvende seg mer til flere voksne og yrkesaktive med studiebehov. Dermed må man også tilpasse seg behovet for mindre enheter. Svaret er å tillate flere moduler og mer modultankegang. Og i kjølvannet av en slik utvikling: Behovet for å kunne akkumulere studiepoeng til å utgjøre både spesifiserte og uspesifiserte grader. Her er flere av fagskolene allerede langt fremme i skoene, og vil kunne lede an i utviklingen hvis de blir tilgodesett med politisk prioritet, tilstrekkelig finansiering og «lov» til å tilby mer fleksibilitet.

Utdanning tilpasset yrkesaktive bringer med seg to utfordringer

- Flere voksne må støttes når det gjelder deltakelse, motivering og gjennomføring.

- Fleksibilitet må skjerpes vesentlig når det gjelder tidsbruk og strukturell tilpasning, slik at prinsippet om umiddelbar nytte og anvendbarhet aksepteres i større grad – og kan kombineres med muligheten til å akkumulere flere moduler med færre studiepoeng, men likevel kunne oppnå «grader» og kandidat- utmerkelser på nivå tilsvarende Bachelor- og Master.

Dette er utfordringer man har mindre erfaring med innen UH, men som HYU har god kompetanse på. Pedagogikkutfordringen inviterer dermed til at den *forskningsbaserte* høyere utdanningen forstår og aksepterer at den *praksisnære og erfaringsbaserte* har noe *pedagogisk* å lære dem. I dag er fagskole og HYU regulert og statusmessig organisert som underordnet og mindre viktig akademisk UH-utdanning.

Etter flere tiår med forbedringer og implementering av stadig mer avansert teknologi, materialutnyttelse og samhandlingsmetoder som utviklingstrekk innenfor «norsk modell», er vi nå der at praktisk og erfaringsbasert kompetanse holder et så høyt nivå for dybdespesialisering at vi ikke kan snakke om akademisk utdanning som *høyere eller mer avansert enn kvalifisering for utøvelsen av yrkesfaglig arbeid*. Dette må derfor reflekteres bedre i dimensjonering og utforming av kapasitet.

3: Har dere rapporter eller annen litteratur som kan være relevant i rapporten?

- Faforapport 2021: 30; *Fagarbeideres bidrag til innovasjon*
- KBU, 2022: *Temarapport 2022: Fremtidige kompetansebehov – Høyere yrkesfaglig utdanning for et arbeidsliv i endring*
- Oslo Economics, 2022: *Kompetanse og kunnskapsbehov for det grønne skiftet: Utredning på oppdrag for NHO og LO*